

Kestävien julkisten lääkehankintojen komponentit

→ Mirella Miettinen

FT, HTM, yliopistotutkija
Itä-Suomen yliopisto,
oikeustieteiden laitos
mirella.miettinen@uef.fi

TIIVISTELMÄ

Julkisten hankintojen roolista lääkkeiden ympäristövaikutusten vähentämisessä on keskusteltu viime aikoina paljon farmasian alalla. Vähemmän on kuitenkin ollut esillä, millaisista osista kestävät hankinnat muodostuvat, miten Euroopan unionin (EU) lainsäädäntö julkisista hankinnoista mahdollistaa kestävyysnäkökohtien huomioimisen ja miten kestäviä lääkehankintoja voitaisiin käytännössä tukea. Tässä kirjoituksessa tarkastelin, miten kestävät julkiset hankinnat määritellään ja mistä ne muodostuvat. Lisäksi analysoin, miten EU:n hankintadirektiivi (2014/24/EU) on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa kestävyysnäkökohtien osalta. Käytännön esimerkkinä kestävyyskriteerien soveltamisesta lääkehankinnoissa käytiin Ruotsia, jossa kestävyyskriteerejä on kehitetty jo kauan.

Kestävien hankintojen määritelmään sisältyvät ympäristövaikutusten lisäksi myös vaikutukset yhteiskuntaan ja talouteen. Määritelmä kattaa lääkkeiden tuotanto- ja jakeluketjun lukuisine toimijoineen, jotka voivat aiheuttaa sekä paikallisia että globaaleja vaikutuksia yhteiskuntaan, talouteen ja ympäristöön. Kaikki kolme kestävyysnäkökohdan tukipilaria tulisi huomioida käytettäessä hankintoja strategisena työkaluna ohjaamassa julkisten varojen käyttöä kestävämpään suuntaan. Hankintadirektiivi mahdollistaa kestävyysnäkökohtien huomioimisen hankintamenettelyssä useissa eri kohdissa, mutta erot maiden välillä direktiivin implementoinnissa voivat vaikuttaa siihen, miten kestävyyskriteerit muotoillaan osaksi tarjouspyyntöjä eri maissa. Tiedon puute olemassa olevista mahdollisuuksista ja työkaluista kestävien julkisten hankintojen tekemiseksi voi toimia esteenä kestävyyskriteereiden soveltamiselle käytännössä. Ruotsi on toiminut edelläkävijänä kestävien hankintojen kriteerien kehittämisessä. Ruotsissa kestävyyskriteerejä lääkehankinnoille suositellaan annettavan joko hankintasopimuksen erityisehtoina (hankintadirektiivin artikla 70) tai kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailuperusteina (artikla 67). Pohjoismaat ovat viime vuosina tiivistäneet yhteistyötään lääkehankinnoissa, mikä mahdollistaisi jatkossa myös kestävyysnäkökohtien entistä systemaattisemman huomioimisen.

Avainsanat: julkiset hankinnat, strategiset hankinnat, hankintadirektiivi, kestävyyskriteerit

JOHDANTO

Julkisilla hankinnoilla on merkittävä osa koko Euroopan unionin (EU) ja yksittäisten jäsenvaltioiden taloudessa, joten niitä voidaan käyttää strategisena työkaluna ohjaamassa julkisten varojen käyttöä. Kestäviä julkisia hankintoja (sustainable public procurement, SPP) pidetään tärkeänä keinona edistää Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumista ja ympäristöystävällisten tuotteiden kysyntää sekä vähentää kulutuksen ympäristövaikutuksia (Alhola ja Kaljonen 2017, United Nations Environment Programme 2017). Agenda 2030:n tavoite 12.7 asettaa päämääräksi edistää kestäviä julkisia hankintakäytäntöjä kansallisten lakien ja prioriteettien mukaisesti (United Nations 2017). Sairaaloiden lääkehankinnat olivat vuonna 2019 Suomessa noin 827 miljoonaa euroa, mikä oli 31 prosenttia lääkkeiden kokonaisymyynnistä (Lääkemyynti tukkuhinnoin 2019). Vaikka sairaaloiden lääkehankinnat ovat vain noin kolmanneksen lääkkeiden kokonaisymyynnistä, voidaan niiden avulla ohjata lääkkeiden tuotantoa kestävämpään suuntaan. Suomessa on tällä hetkellä 20 sairaanhoitopiiriä, joista jokainen kuuluu johonkin viidestä erityisvastuualueesta (erva-alue). Monet erva-alueet kilpailuttavat lääkehankintansa yhdessä, yleensä kahden tai kolmen vuoden välein, käyttäen hankintarengasta. Erityislääkeryhmiä voidaan kilpailuttaa useamminkin. Esimerkiksi HUS Apteekki kilpailuttaa HUS-hankintarenkaaseen liittyneiden kuntien ja erityisvastuualueen lääkehankinnat (HUS Apteekki 2020). HUS-hankintarenkaan peruslääkevalikoiman kilpailutuksessa on mukana noin 1500–2000 nimikettä (Carlsson 2019).

EU:n uudet julkisten hankintojen direktiivit (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/23/EU käyttöoikeussopimusten tekemisestä, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/24/EU julkisista hankinnoista ja direktiivin 2004/18/EY kumoamisesta (jäljempänä hankintadirektiivi) ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/25/EU vesi- ja energiahuollon sekä liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja direktiivin 2004/17/EY kumoamisesta) loivat puitteet joustavammille hankinnoille. Julkisten hankintojen direktiivit on Suomessa saatettu voimaan lailla julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (hankintalaki 1397/2016) ja lailla vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalveluiden alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1398/2016). Hankintalaki sovelletaan vain kansallisen (60 000 € tavarahankinnoissa, 25 §) tai EU-kyn-

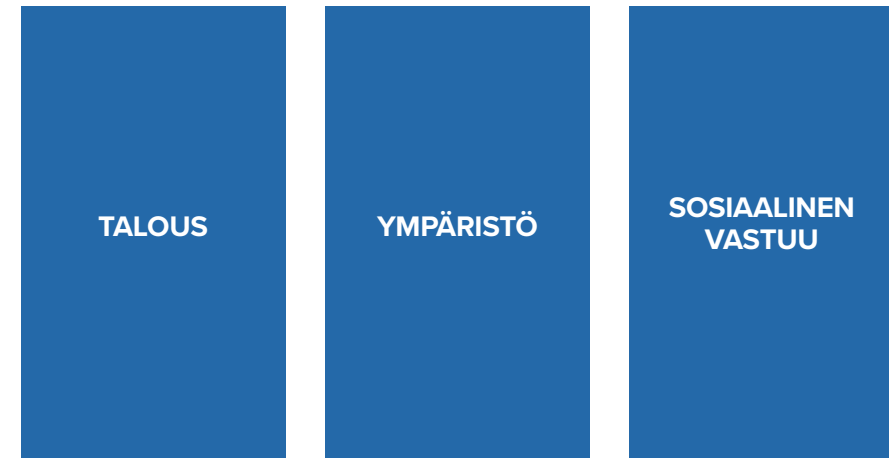
nysarvon (214 000 €, 26 §) ylittäviin hankintoihin. Hankintarenkaiden lääkehankinnat ovat arvoltaan usein miljoonia euroja ja ylittävät EU-kynnysarvon.

Hankintadirektiivin johdanto-osan perustelukappaleen 91 mukaan direktiivissä ”selvennetään, miten hankintaviranomaiset voivat edistää ympäristönsuojelua ja kestävä kehitystä varmistaen samalla, että ne saavat hankintasopimuksilleen parhaan mahdollisen hinta-laatusuhteen”. Keinoja kestävyystavoitteiden saavuttamiseksi ovat esimerkiksi ympäristö- ja sosiaalisten näkökulmien huomioiminen hankintaprosessissa ja kestävyyskriteerien sisällyttäminen tarjouspyyntöihin (Alhola ja Kaljonen 2017). Mahdollisuuksia strategiaan hankintoihin ei Euroopan komission mukaan kuitenkaan käytetä tällä hetkellä riittävästi, vaan valtaosassa hankintamenettelyjä käytetään ainoana kriteerinä edelleen halvinta hintaa (Euroopan komissio 2017). Komissio totesi lisäksi, että julkisten hankintojen direktiivien saattaminen osaksi kansallisia lainsäädäntöjä on ollut hidasta, eivätkä jäsenvaltiot ole aina täysin hyödyntäneet implementoinnissaan niitä mahdollisuuksia, joita direktiivit tarjoavat kestävyysnäkökohtien huomioimiseen.

Tässä kirjoituksessa tarkastelen, miten kestävä julkiset hankinnat määritellään ja mistä ne muodostuvat. Lisäksi analysoin, miten EU:n hankintadirektiivi (2014/24/EU) on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa kestävyysnäkökohtien osalta. Tarkoituksena ei ole tehdä laintulkintaa, analysoida eri vaihtoehtojen vaikutuksia tai antaa suosituksia vaihtoehtojen paremmuudesta, vaan ainoastaan vertailla, miten eräät kestävyysnäkökohtien huomioon ottamisen mahdollistavat hankintadirektiivin artikkelit on implementoitu eri maissa. Pykälien tarkkuudella toteutettu vertailu voi auttaa hankintojen parissa työskenteleviä farmasian ammattilaisia muodostamaan paremman kokonaiskuvan olemassa olevista mahdollisuuksista ja työkaluista kestävien hankintojen tekemiseksi. Käytännön esimerkkinä kriteerien soveltamisesta lääkehankinnoissa käytän Ruotsia, jossa kestävyyskriteerejä on kehitetty jo kauan. Lopuksi kokoan yhteen katsauksen tärkeimmät havainnot.

KESTÄVYYDEN PERUSPILARIT

Kestäville julkisille hankinnoille on annettu seuraava määritelmä: ”Prosessi, jossa julkiset organisaatiot hankkivat tavaroita, palveluita, rakennusurakoita ja hyödykkeitä siten, että rahalle saatu vastine, ei vain organisaatiolle vaan myös yhteiskunnalle ja taloudelle, koko hankittavan tuotteen elinkaaren aikana tulee huomi-

Kuva 1. Kestävien julkisten hankintojen peruspilarit.

oiduksi, ja kielteiset ympäristövaikutukset vähentyvät samalla merkittävästi” (United Nations Environment Programme 2017). Määritelmä on laajempi kuin vihreille julkisille hankinnoille (green public procurement, GPP) muotoiltu määritelmä: ”Prosessi, jonka avulla viranomaiset pyrkivät hankkimaan sellaisia tavaroita, palveluja ja työsuorituksia, joiden ympäristövaikutukset ovat koko niiden elinkaaren ajan pienemmät kuin niiden, joita ne muutoin hankkisivat samaa ensisijaista tarkoitusta varten” (Euroopan komissio 2008). Kestävien hankintojen määritelmään sisältyvät ympäristövaikutusten lisäksi myös vaikutukset yhteiskuntaan ja talouteen ja siinä on huomioitu, etteivät kaikki julkisia hankintoja tekevät tahot ole viranomaisia. Määritelmä kattaa paremmin lääkkeiden tuotanto- ja jakeluketjun lukuisine toimijoinen, jotka voivat aiheuttaa sekä paikallisia että globaaleja vaikutuksia yhteiskuntaan, talouteen ja ympäristöön. Viime vuosina on alettu kiinnittää huomiota erityisesti siihen, miten julkisilla hankinnoilla voitaisiin edistää kestävyysnäkökohtien huomioon ottamista kansainvälisissä tuotantoketjuissa (Martin-Ortega ja Methven O’Brien 2017).

Kestävien julkisten hankintojen katsotaan sisältävän useiden eri näkökulmien (jo edellä mainittujen vaikutusten lisäksi muun muassa ihmisoikeudet, korruption vastaiset toimet, innovaatiovaikutukset ja yritysvaikutukset) huomioon ottamisen hankinnoissa (Andrecka 2017). Kestävyyskeskeisimmiksi elementeiksi on oikeudellisissa kontekstissa usein nos-

tettu kolme peruspilaria: taloudellinen, ympäristöllinen, ja sosiaalinen kestävyys (Kuva 1). Tämä kolmijako käy ilmi Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) artiklan 3 kolmannesta kohdasta ja direktiivin 2014/24/EU johdanto-osan perustelukappaleesta 91 (yllä). SEU:n artiklan 3(3) mukaan EU ”pyrkii kestäväan kehitykseen, jonka perustana ovat tasapainoinen talouskasvu ja hintavakaus, täystyöllisyys ja sosiaalista edistystä tavoitteleva erittäin kilpailukykyinen sosiaalinen markkinatalous sekä korkeatasoinen ympäristönsuojelu ja ympäristön laadun parantaminen”. Julkisiin hankintoihin osallistuvien yritysten näkökulmasta kolmijako sisältyy yrityksen yhteiskuntavastuun (corporate social responsibility, CSR) käsitteeseen ja kannustimena toimii yleensä halu säilyttää asema kilpailukykyisenä toimittajana (Andrecka 2017, Andrecka ja Mitkidis 2017).

Toimet, jotka sisältyvät kestävyteen, ovat sekä julkisten hankintojen että yrityksen yhteiskuntavastuun osalta samansisältöisiä: työlöihin liittyvät kysymykset (esim. minimipalkka, työturvallisuus), ihmisoikeuksien turvaaminen (esim. pakkotyö, yhdistymisvapaus), ympäristönsuojelu (esim. jätevesi- tai ilmapäästöt, ympäristömerkit), ja liiketoiminnan etiikkaan liittyvät kysymykset (esim. eturistiriidat, lahjonta, reilu kauppa) (Andrecka 2017). Kestävyys ja yrityksen yhteiskuntavastuun käsitteet kytkeytyvät siis vahvasti toisiinsa ja kestävyyskriteerien sisällyttämistä julkisiin hankintoihin voidaan myös pitää yhtenä yrityksen yhteiskuntavastuun työkaluna.

MITEN HANKINTADIREKTIIVIN KESTÄVYYSNÄKÖKOHDAT ON SAATETTU OSAKSI KANSALLISTA LAINSÄÄDÄNTÖÄ SUOMESSA, RUOTSISSA JA TANSKASSA

EU:n julkisten hankintojen lainsäädännön ensisijaisena tavoitteena on varmistaa hankintojen tehokkuus, syrjimättömyys ja avoin kilpailu (Caranta 2015). Kestävyysnäkökohdat on EU:n hankintadirektiiveissä ja yleisemminkin kansainvälisissä hankintasäännöstöissä katsottu toissijaisiksi tavoitteiksi (Caranta 2015, Andrecka ja Mitkidis 2017). EU:n uusien hankintadirektiivien tultua voimaan on käyty keskustelua siitä, mikä merkitys Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 11 artiklan läpäisyperiaatteelle, johon viitataan myös direktiivin 2014/24/EU johdanto-osan perustelukappaleessa 91, on annettava direktiivien tulokannassa. SEUT 11 artikla on sanamuodoltaan velvoittava: ”Ympäristönsuojelua koskevat vaatimukset on sisällytettävä unionin politiikan ja toiminnan määrittelyyn ja toteuttamiseen, erityisesti kestävä kehityksen edistämiseksi.” Wiesbrockin (2013) mukaan läpäisyperiaate voi velvoittaa EU:n lainsäätäjän varmistamaan, etteivät hankintoja tekevät tahot jätä ympäristönäkökohtia kokonaan huomioimatta. Esimerkiksi säännös, joka velvoittaisi ottamaan ympäristönäkökohdat huomioon ja antamaan selvityksen, ellei niitä sisällytetä tarjoukseen, voisi tulla kysymykseen. Tällaista säännöstä ei nykyisissä direktiiveissä kuitenkaan ole. Kaikkia julkisia hankintoja koskevien, pakollisten ympäristökriteerien vaatiminen ei ole läpäisyperiaatteen nojalla perusteltua, koska se antaisi etusijan ympäristönäkökohdille verrattuna kestävien julkisten hankintojen muihin peruspilareihin ja, ennen kaikkea, ensisijaisiin tavoitteisiin (Andrecka ja Mitkidis 2017). On kuitenkin esitetty, että läpäisyperiaate tarjoaa perustan kattavammalle ja velvoittavammalle sektorilainsäädännölle (Andhov ym. 2020).

Hankintadirektiivissä (2014/24/EU) ainoa pakollinen säännös kestävyysnäkökohtien huomioimiseksi on 69 artiklan (poikkeuksellisen alhaiset tarjoukset) 3 kohdan asettama velvollisuus hylätä tarjous, jos se on poikkeuksellisen alhainen siksi, että se ei ole artiklan 18 (hankintaperiaatteet) kohdassa 2 tarkoitettujen velvoitteiden mukainen. Artiklan 18 kohdassa 2 todetaan: ”Jäsenvaltioiden on toteutettava aiheellisia toimenpiteitä varmistaa, että talouden toimijat noudattavat hankintasopimuksia toteuttaessaan sovellettavia ympäristö-, sosiaali- ja työoikeudellisia velvoitteita, jotka on vahvistettu unionin oikeudessa, kansallisessa lainsäädännössä, työehtosopimuksissa tai liitteessä X luetteluissa kansainvälisissä ympäristö-

sosiaali- ja työoikeudellisissa säännöksissä.” Liitteessä X tarkoitetut säännökset ovat kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimuksia ja kansainvälisiä ympäristösopimuksia (esimerkiksi Baselin, Rotterdamin ja Tukholman yleissopimukset vaarallisista jätteistä, vaarallisista kemikaaleista ja torjunta-aineista, ja pysyvistä orgaanisista yhdisteistä). Automaattista velvollisuutta hylätä artiklan 18(2) velvoitteita rikkovat tarjoukset artikla 69(3) ei aseta, vaan se koskee vain poikkeuksellisen alhaisia tarjouksia, mitä on kritisoitu (Andhov ym. 2020).

Kestävyysnäkökohtien huomioiminen ei kuitenkaan ole kiellettyä, vaan suositeltavaa, kuten direktiivin johdanto-osan perustelukappaleesta 91 käy ilmi. Vaikka hankintadirektiivin artikla 18(2) asettaa vain yleisen velvollisuuden, se toimii pohjana monille direktiivin mahdollistamille keinoille ottaa kestävyysnäkökohdat huomioon. Tällaisia ovat esimerkiksi artiklat 56(1) (yleiset periaatteet), 57(4)(a) (poissulkemisperusteet), 71(1) ja 71(6) (alihankinta). Artiklat 56(1) ja 57(4)(a) antavat mahdollisuuden olla tekemättä hankintaa sellaisen tarjoajan kanssa, joka on rikkonut artiklan 18(2) velvoitteita, mutta tällöin täytyy pystyä osoittamaan rikkomuksia tapahtuneen. Artiklassa 71(1) vaaditaan toimivaltaisia kansallisia viranomaisia varmistamaan asianmukaisin toimin, että alihankkijat noudattavat artiklan 18(2) velvoitteita ja artiklassa 71(6) säädetään artiklan 18(2) velvoitteiden rikkomisen välttämiseksi toteutettavista toimin (esimerkiksi alihankkijan vaihtaminen). Muita hankintadirektiivin sisältämiä kestävyysnäkökohtien huomioimisen mahdollistavia keinoja artiklan 18(2) lisäksi ovat muun muassa tekniset eritelmat (artikla 42) ja merkit (artikla 43), hankintasopimuksen tekoperusteet (artikla 67), elinkaarikustannusten huomioiminen (artikla 68), ja hankintasopimuksen toteuttamisen ehdot (artikla 70).

Artiklat 18(2), 42, 43, 67, 68, ja 70 on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa hieman eri tavoin (Taulukko 1). Suomessa hankintadirektiivi implementoitiin hankintalailla, Ruotsissa lailla julkisista hankinnoista (SFS 2016:1145, lag om offentlig upphandling (LOU)), ja Tanskassa lailla tarjouksista (LOV 2015:1564, udbudsloven (UBL)).

Suomessa artikla 18(2) on implementoitu hankintalain 2 §:n (lain tavoitteet) 2 momentissa, jossa todetaan: ”Hankintayksiköiden on pyrittävä järjestämään hankintatoimintansa siten, että hankintoja voidaan toteuttaa mahdollisimman taloudellisesti, laadukkaasti ja suunnitelmallisesti olemassa olevat kilpailuolosuh-

teet hyväksi käyttäen ja ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat huomioon ottaen.” Hallituksen esityksen (HE 108/2016 vp) mukaan ympäristö- ja sosiaalisilla näkökohdilla tarkoitetaan erityisesti hankintadirektiivin 18(2) kohdassa tarkoitettuja velvoitteita. Hankintalain 2.2 § on suosituksenluonteinen, ei velvoittava. Hankintadirektiivin pakollinen poissulkemisperuste (artikla 69(3)) on hankintalaissa sisällytetty 96 §:n (poikkeuksellisen alhaiset tarjoukset) toiseen momenttiin.

Hankinnan kohteen kuvaus (hankintalaki 71 §) perustuu hankintadirektiivin 42 artiklaan (tekniset eritelmat). Hankintalain 71 § on kuitenkin sisällöltään laajempi kuin hankintadirektiivin 42 artikla. Hankinnan kohteen kuvauksessa voidaan huomioida myös muilla tavoin kuin teknisillä eritelmillä sosiaalisia ja ympäristönäkökohtia. Voidaan esimerkiksi vaatia, etteivät hankittavat tuotteet saa sisältää syöpää aiheuttavia, perimää vaurioittavia tai lisääntymiselle haitallisia aineita. Vaatimukset voivat koskea myös ympäristöystävällisiä tuotantomenetelmiä (kuten sähkön tuottamista uusiutuvista energianlähteistä), jos ne liittyvät hankinnan kohteeseen. Hankintalain 93 §:n (kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen valinta) ensimmäisessä momentissa säädetään, että jos hankintayksikkö käyttää muissa kuin tavarahankinnoissa kokonaistaloudellisen edullisuuden perusteena ainoastaan halvinta hintaa, on perustelut tälle esitettävä. Kyseessä on kansallinen lisäys, joka ei perustu suoraan hankintadirektiivin 67 artiklaan (hankintasopimuksen tekoperusteet), vaan direktiivin tavoitteeseen korostaa hankintojen laatuun liittyviä näkökohtia (HE 108/2016 vp). Hankintalain 95 §:n (elinkaarikustannukset) mukaan hankinnan kustannusten arvioimisen perusteena voidaan käyttää elinkaarikustannuksia (artikla 68), jotka voivat sisältää myös ulkoisista ympäristövaikutuksista aiheutuvat ja hankinnan kohteeseen sen elinkaaren aikana liittyvät kustannukset, jos niiden rahallinen arvo voidaan määrittää ja tarkistaa. Edellytyksenä ulkoisista ympäristövaikutuksista aiheutuvien kustannusten huomioimiselle on lisäksi, että arviointimenetelmä on puolueettomasti todennettavissa ja syrjimätön, kaikkien osapuolten käytettävissä ja tietojen toimitaminen ei vaadi kohtuuttomia ponnistuksia. Hankintalain 98 § (hankintasopimuksen erityisehdot) perustuu hankintadirektiivin 70 artiklaan (hankintasopimuksen toteuttamisen ehdot). Hankintasopimuksen toteuttamiselle asetettavien erityisehtojen (esimerkiksi taloudelliset, sosiaaliset-, ympäristö- tai työllisyysnäkökohdat) on liityttävä hankinnan kohteeseen ja niiden on oltava riittävän täsmällisiä ja yk-

siselitteisiä, jotta niitä voidaan tehokkaasti valvoa ja niistä on ilmoitettava hankinta-asiakirjoissa etukäteen. Mahdollisten sopimusrikkomusten seuraamukset eivät kuitenkaan kuulu hankintalain soveltamisalaan (HE 108/2016 vp).

Ruotsissa hankintadirektiivin artiklan 18 (hankintaperiaatteet) toinen kohta saatettiin osaksi kansallista lainsäädäntöä osittain yleisellä velvoitteella ottaa huomioon kestävyysnäkökohdat, jos hankinnan luonne antaa siihen aiheutta (LOU 4 luku 3 §), osittain lisäämällä uusia pykäläiä lukuun 17 (1–5 §§) (Regeringens proposition 2015/16:195, Sundstrand ja Ågren 2018). Luvun 17 ensimmäisessä pykälässä todetaan, että kestävyysnäkökohdat voidaan ottaa huomioon, jos ne liittyvät hankinnan kohteeseen. Muotoilut näissä kahdessa pykälässä ovat vielä vähemmän velvoittavia kuin Suomen hankintalaissa. Luvun 17 pykälät 2–5 sen sijaan sisältävät työehtoja (esim. minimipalkka, työaika) koskevia pakottavia määräyksiä, jollaisia muut jäsenmaat eivät ole asettaneet samassa laajuudessa. Luvun 17 toinen pykälä implementoi myös hankintadirektiivin artiklan 71(1) (alihankinta). Hankintadirektiivin 42 (tekniset eritelmat) ja 43 (merkit) artiklat on implementoitu luvun 9 pykälissä 1–8, ja ne ovat direktiivin mukaisia (Sylvan 2019). Artikla 67 (hankintasopimuksen tekoperusteet) on sisällytetty luvun 16 pykäläin 1–3 ja 6. Artiklan toista momenttia ei ole kuitenkaan implementoitu kokonaisuudessaan, vaan esimerkiksi kohta, jossa todetaan, että hankinnassa voidaan käyttää kiinteää hintaa tai kustannusta ja kilpailuttaa toimittajat laatutekijöiden perusteella, on jätetty Ruotsin hankintalaista pois. Ruotsissa on katsottu, ettei tämä tarkoita, että laatunäkökohtia ei voisi huomioida (Regeringens proposition 2015/16:195, Sundstrand ja Ågren 2018, Sylvan 2019). Myös kiinteää hintaa tai kustannuksia voidaan käyttää, jolloin toimittajat kilpailevat ainoastaan laatuun liittyvillä perusteilla, vaikka kyseistä säännöstä ei ole nimenomaisesti sisällytettykään Ruotsin hankintalakiin. Elinkaarikustannuksia koskeva artikla (artikla 68) on saatettu Ruotsissa osaksi kansallista lainsäädäntöä samansisältöisenä kuin Suomessa, mutta ilman esimerkkiluetteloa (LOU 16 luku 4–5 §§). Hankintadirektiivin artikla 70 (hankintasopimuksen toteuttamisen ehdot) on implementoitu luvun 17 pykälässä 1.

Tanskassa artiklan 18 (hankintaperiaatteet) toista kohtaa ei implementoitu, koska se viittaa muutoinkin velvoittaviin sopimuksiin (Kjeldsen 2019). Myöskään artiklaa 71(1) (alihankinta) ei implementoitu. Perustelut implementoimatta jättämiselle olivat samat

Taulukko 1. Direktiivin 2014/24/EU kestävyysnäkökohtien implementointi osaksi kansallista lainsäädäntöä Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa.

EU, 2014/24/EU (artikla)	Suomi, hankintalaki (pykälä)	Ruotsi, 2016:1145 (luku ja pykälä)	Tanska, 2015:1564 (pykälä)
18(2)	2.2	luku 4 pykälä 3 luku 17 pykälät 1–5	–
42	71	luku 9 pykälät 1–8	40–45
43	72	luku 9 pykälät 12–15	46
67	93–94	luku 16 pykälät 1–3, 6	161–165
68	95	luku 16 pykälät 4–5	166–168
70	98	luku 17 pykälä 1	176

kuin artiklan 18(2) kohdalla. Artiklaan 18(2) viittaavat poissulkemisperusteet (artiklat 56(1) (yleiset periaatteet), 57(4)(a) (poissulkemisperusteet), 69(3) (poikkeuksellisen alhaiset tarjoukset)) kuitenkin implementoitiin. Artiklat 42 (tekniset eritelmit) ja 43 (merkit) saatettiin osaksi kansallista lainsäädäntöä ilman viittauksia ympäristö- tai sosiaalisiin näkökohtiin (UBL 40–46 §§). Andreckan (2017) mukaan tämä ei kuitenkaan vaikuta siihen, mikä on tai ei ole sallittua lain mukaan. Artiklat 67 (hankintasopimuksen tekoperusteet) ja 68 (elinkaarikustannukset) on Tanskassa implementoitu hankintadirektiivin mukaisina (UBL 161–168 §§). Tanskassa ministeri (the Minister for Business and Growth) voi antaa yksityiskohtaisia säännöksiä elinkaarikustannusten laskemisesta (UBL 168(2) §). Myös artikla 70 (hankintasopimuksen toteuttamisen ehdot) on Tanskassa implementoitu hankintadirektiivin mukaisesti (UBL 176 §). Tanskassa kestävyysnäkökohtia on teknisten eritelmien ja merkkien, hankintasopimuksen tekoperusteiden ja hankintasopimuksen toteuttamisen ehtojen lisäksi usein sisällytetty hankintasopimusten liitteisiin niin sanottuina CSR-liitteinä. Tämä on kuitenkin nykyisen hankintadirektiivin nojalla ongelmallista, koska asetettujen vaatimusten on liityttävä hankinnan kohteeseen (artikla 67(3)). Direktiivin johdanto-osan pe-

rustelukappaleessa 97 todetaan erikseen, että yhteyttä hankinnan kohteeseen koskeva ehto sulkee pois yrityksen yleiseen toimintapolitiikkaan liittyvät perusteet ja ehdot.

Yllä tehty tarkastelu osoittaa, että hankintadirektiivi mahdollistaa kestävyysnäkökohtien huomioon ottamisen hankintamenettelyssä useissa eri kohdissa. Vaikka hankintadirektiivin kestävyyskriteerit on saatettu osaksi kansallisia lainsäädäntöjä hieman eri tavoin, se ei välttämättä aina muuta sitä, mikä on tai ei ole sallittua. Erot maiden välillä voivat kuitenkin vaikuttaa siihen, miten kestävyysnäkökohtia koskevia kriteerejä muotoillaan osaksi tarjouspyyntöjä eri maissa. Hyvien käytäntöjen jakaminen maiden välillä ja kriteerien yhtenäistäminen mahdollisuuksien mukaan voisi olla hyödyllistä sekä hankintayksiköiden että toimittajien näkökulmasta ja voisi edistää kestävyysnäkökulmien sisällyttämistä hankintoihin. Seuraavaksi tarkastelen esimerkinomaisesti, millaisia kestävyyskriteereitä voidaan soveltaa lääkehankintoihin Ruotsissa, jossa kestävyyskriteerejä on kehitetty jo kauan ja päivitetty äskettäin (Produktgrupp läkemedel 2019). Suomessa ei ole toistaiseksi kansallisia suosituksia kestävyyskriteereiksi lääkehankinnoissa (Miettinen ja Kärkkäinen 2019).

KESTÄVYYSKRITEERIT KÄYTÄNNÖSSÄ – RUOTSIN ESIMERKKI

Sovellettaessa kestävyyskriteerejä käytännössä tulee ensin määrittellä, mihin valituilla kriteereillä halutaan vaikuttaa. Hankinnan kohteen mukaan vaikutus voi kohdistua esimerkiksi tuotteen tai palvelun ominaisuuksiin, tuotannon paikallisiin vaikutuksiin toimintaketjussa tai globaaleihin vaikutuksiin. Tarjouspyyntöä laadittaessa on myös huomioitava vaadittujen kestävyyskriteerien vaikutus markkinoihin, tarjousten määrään ja hankittavan tuotteen tai palvelun hintaan ja tätä kautta oman toiminnan kustannuksiin. Asetettuja kriteerejä pitäisi pystyä seuraamaan sopimuskauden aikana, jotta niillä olisi todellista vaikutusta.

Lääkkeiden tuotantoketju on pitkä ja monimutkainen, käsittäen usein toimijoita monissa eri maissa. Ruotsissa erityisesti lääketuotantolaitosten vesistö päästöt ja niiden osuus maailmanlaajuisen antibioottiresistenssin muodostumiseen ja paikallisen väestön terveyteen on nostettu huolenaiheeksi (Produktgrupp läkemedel 2019). Huomiota tulisi kiinnit-

tää myös lääkeainejäämistä aiheutuviin vesistövaikutuksiin Ruotsissa.

Lääkehankintojen kestävyyskriteerit koskevat Ruotsissa laitoshoidossa käytettäviä, ihmisille tarkoitettuja lääkkeitä (SFS 2015:315, läkemedelslag; 2 luku 1 §). Kriteerit ovat vapaaehtoisia, ja niitä voidaan asettaa kolmelle eri tasolle: perus (basic), edistynyt (avancerad), keihäänkärki (spjutspets) (Taulukko 2) (Produktgrupp läkemedel 2019). Kaikilla tasoilla kriteerit ylittävät laeissa asetetut vähimmäisvaatimukset. Kullekin kriteerille on esitetty myös seurantaehdotus.

Saatavilla olevaa ympäristötietoa koskevien kriteerien tarkoituksena on lisätä käytettävissä olevaa tietoa lääkkeiden ympäristövaikutuksista ja -riskeistä. Saatavilla olevalla lääkkeiden ympäristötiedolla tarkoitetaan julkista, ilmaisella verkkosivustolla olevaa tietoa. Perustasolla tarjouksen voittaneen toimittajan on viimeistään sopimuskauden alkaessa saatettava julkisesti saataville ympäristötieto niiden sopimukseen sisältyvien lääkkeiden osalta, jotka kuuluvat Euroopan lääkeviraston (EMA) ympäristöriskin arvioin-

Taulukko 2. Ruotsissa lääkehankinnoille laaditut kestävyyskriteerit. B = perustaso, A = edistynyt taso, S = keihäänkärkitaso. Hankintadirektiivin artikkelit, joihin kriteerit linkittyvät on esitetty oikeanpuolimmaisessa sarakkeessa.

Kriteeri	Taso	2014/24/EU artikla
Saatavilla oleva lääkkeiden ympäristötieto	B	70
Menettelyt ympäristöriskien hallitsemiseksi lääkevalmisteiden sisältämien vaikuttavien lääkeaineiden (API) tuotannon aikana	B	70
ILO:n sopimusten mukaiset vaatimukset	B	70
Kestävät tuotantoketjut	A	70
Tieto siitä, missä maassa lääkkeiden formulointi tapahtuu	A	67
Tieto siitä, missä maassa API:en tuotanto tapahtuu	A	67
Tieto tuotantolaitoksesta, jossa lääkkeiden formulointi tapahtuu	S	67
Tieto tuotantolaitoksesta, jossa API:en tuotanto tapahtuu	S	67
Saatavilla oleva lääkkeiden ympäristötieto	S	67

nista annettujen ohjeiden (EMA 2006) soveltamisalaan. Ympäristötietojen on sisällettävä vähintään yksityiskohtaiset tiedot pysyvyydestä, biokertyvyydestä, myrkyllisyydestä ja ympäristöriskistä. Keihäänkärkitason kriteeri kattaa myös lääkkeet, jotka eivät kuulu EMAn ympäristöriskin arvioinnista annettujen ohjeiden soveltamisalaan, eli ennen vuotta 2006 markkinoille tulleet lääkkeet. Keihäänkärkitasolla tiedot on toimitettava jo tarjousvaiheessa ja pidettävä julkisesti saatavilla koko sopimuskauden ajan.

Ympäristöriskien hallintamenettelyä koskevan kriteerin tarkoituksena on varmistaa, että toimittaja ottaa käyttöön menettelyjä ympäristöriskien tunnistamiseksi ja hallitsemiseksi lääkevalmisteiden sisältämien vaikuttavien lääkeaineiden (API) tuotannon ja lääkkeiden formuloinnin aikana. Sopimuskauden alkaessa toimittajalla on muun muassa oltava menettelytavat API:n aiheuttamien ympäristöriskien säännölliselle tunnistamiselle ja priorisoinnille, mukaan lukien tuotantoketjujen kartoittaminen. Menettelyt on dokumentoitava ja niitä on sovellettava koko sopimuskauden ajan sekä toimittajan omassa, että alihankkijoiden toiminnoissa. Toimenpiteet tulee suhteuttaa toimittajan toimintaan ja mahdollisuuksiin vaikuttaa tuotantoketjuun.

ILOn sopimuksia koskevan kriteerin tarkoituksena on varmistaa, että toimittajalla on toimiva riskinhallintajärjestelmä kriteerissä lueteltujen ILOn sopimusten asettamien velvoitteiden seuraamiseksi paitsi omassa toiminnassaan, myös alihankkijoiden toiminnassa. Mikäli ILOn sopimukset ovat ristiriidassa kansallisen lainsäädännön kanssa, toimittajan tulee tehdä kohtuullisia toimenpiteitä varmistaa kansainvälisten velvoitteiden täytymisen.

Kestäviä tuotantoketjuja koskevan kriteerin tarkoituksena on varmistaa, että toimittajalla on toimivat riskienhallintamenettelyt omassa toiminnassaan ja koko tuotantoketjussa kattaen työoloihin liittyvät oikeudet, ihmisoikeudet, ympäristönsuojelun ja korruption vastaiset toimet. Koko sopimuskauden ajan tulee noudattaa esimerkiksi kohdemaan työ- ja ympäristönsuojelulainsäädäntöä ja kriteerissä lueteltuja ILOn ja YK:n sopimuksia.

Valmistusmaata tai tuotantolaitosta koskevien kriteerien tarkoituksena on lisätä tuotantoketjujen läpinäkyvyyttä ja jäljitettävyyttä. Toimittajan on kerrottava, missä maassa tai maissa API:n tuotanto tai lääkkeiden formulointi tapahtuvat (edistynyt taso), tai listata tuotantolaitokset (keihäänkärkitaso). Tuotantolaitoksista pyydettäviä tietoja voivat olla esimerkiksi nimi ja osoite.

Ruotsissa kaikki perustason kestävyyskriteerit suositellaan annettavan hankintasopimuksen erityisehtoina (hankintadirektiivin 70 artikla). Sen sijaan edistyneellä ja keihäänkärkitasolla kriteerejä suositellaan sisällytettäväksi hankintasopimuksen teko-perusteisiin (hankintadirektiivin 67 artikla), eli ne huomioitaisiin kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailuperusteissa. Hankintasopimuksen erityisehtojen käytössä haasteena on riittävän valvonnan toteuttaminen, mikä vaatii hankintayksiköltä resursseja (Miettinen ja Kärkkäinen 2019). Ruotsissa maakäräjät ja alueet ovat toimineet yhteistyössä vuodesta 2010 lähtien auttaakseen hankintayksiköitä vastuullisten hankintojen tekemisessä ja valvonnan toteuttamisessa (Hållbar upphandling 2020). Valvontaa on kohdistettu esimerkiksi kriteeriin ”Kestävät tuotantoketjut” ja valvontaraporttien tiivistelmät ovat luettavissa verkkosivuilla (Uppföljningar 2020). Maakäräjät ja alueet ovat myös laatineet toimintasuunnitelman vuosille 2020–2022 lääkehankintojen kestävyysnäkökohtien huomioimiseksi (Handlingsplan för läkemedel 2020). Pohjoismaisen yhteistyön kasvattaminen sisältyy toimintasuunnitelmaan tärkeänä elementtinä.

Myös Ruotsin kuntien ja alueiden yhteishankintayksikkö (SKL Kommentus Inköpscentral, SKI) on kehittänyt asiakkailleen ilmaisen työkalun (Hållbarhertskollen 2020) kestävyysnäkökohdille asetettujen kriteerien valvomiseksi (Edman ja Nohrsted 2017). SKI:n tavoitteena on erityisesti sosiaalisten velvoitteiden valvonta yhdeksällä riskialalla, joihin lukeutuu myös terveyden- ja sosiaalihuolto (Andhov ym. 2020). SKI ei ole kuitenkaan erikseen nimennyt lääkehankintoja valvottavaksi ryhmäksi.

Ruotsin päivitetty kestävyyskriteerit lääkehankinnoille sisältävät sekä sosiaalisia että ympäristökriteerejä, ja ne ovat selkeitä ja riittävän yksinkertaisia, jotta hankintayksiköt pystyvät soveltamaan niitä mahdollisimman tehokkaasti. Kriteerit on tarkoitettu sisällytettäväksi hankintasopimukseen joko erityisehtoina tai kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailuperusteina. Esimerkiksi saatavilla olevaa ympäristötietoa koskeva kriteeri on perustasolla suositeltu annettavan hankintasopimuksen erityisehtona ja keihäänkärkitasolla kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailuperusteena. Huomattavaa on, että kriteerit linkittyvät hankintadirektiivin artikloista vain kahteen. Elinkaarikustannusten (artikla 68) osalta hankintadirektiivin asettamat tiukat ehdot rajoittavat niiden käyttökelpoisuutta lääkehankinnoissa tällä hetkellä. Jotta ulkoisista ympäristövaikutuksista (esim. il-

masto- tai vesistövaikutukset) aiheutuvia, hankinnan kohteeseen sen elinkaaren aikana liittyviä kustannuksia voisi käyttää vertailuperusteena, ulkoisvaikutukset tulisi pystyä luotettavasti ja puolueettomasti arvottamaan rahallisesti ja hankintayksiköiden tulisi pystyä tarkistamaan annetut tiedot. Elinkaarikustannusten laskemisessa käytettävät menetelmät voidaan määritellä kansallisesti, alueellisesti tai paikallisesti, mutta kuten jo ylempänä todettiin, ne eivät saa olla syrjiviä, niiden tulee olla kaikkien osapuolten saatavilla, eikä tietojen toimittaminen saa vaatia kohtuuttomia ponnistuksia.

LOPUKSI

Lääkkeiden tuotanto- ja jakeluketju lukuisine toimijoinen voi aiheuttaa sekä paikallisia että globaaleja vaikutuksia yhteiskuntaan, talouteen ja ympäristöön. Kaikki nämä vaikutukset tulisi huomioida käytettäessä hankintoja strategisena työkaluna ohjaamassa julkisten varojen käyttöä kestävämpään suuntaan. Vaikka hankintadirektiivi mahdollistaa kestävyysnäkökohtien huomioimisen hankintamenettelyssä useissa eri kohdissa, tiedon puute olemassa olevista mahdollisuuksista ja työkaluista kestävien hankintojen tekemiseksi on tunnistettu yhdeksi merkittävimmistä esteistä kestävyyskriteereiden soveltamiselle käytännössä (Sönnischen ja Clement 2020).

Tässä katsauksessa vertailin, miten eräät hankintadirektiivin kestävyysnäkökohtien huomioon ottamisen mahdollistavat artiklat on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa. Hankintadirektiivin kestävyyskriteerit on implementoitu eri maissa hieman eri tavoin, mikä saattaa vaikuttaa siihen, miten kestävyysnäkökohtia koskevia kriteerejä muotoillaan osaksi tarjouspyyntöjä. Tämä voi lisätä toimittajien työtaakkaa ja pienentää halukkuutta osallistua hankintamenettelyihin. Ruotsi on toiminut edelläkävijänä kestävien hankintojen kriteerien kehittämisessä ja lääkehankintojen kriteerit on siellä äskettäin päivitetty. Ruotsissa kestävyyskriteerejä suositellaan lääkehankinnoissa sisällytettävän joko hankintasopimuksen erityisehtoihin (hankintadirektiivin artikla 70) tai kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailuperusteisiin (artikla 67). Yhteistyön lisäämistä maiden välillä parhaiden käytäntöjen jakamiseksi ja hankintoja toteuttavien tahojen tietopohjan kasvattamiseksi pidetään Ruotsissa tärkeänä (Handlingsplan för läkemedel 2020).

Hyvien käytäntöjen jakaminen maiden välillä ja kriteerien yhtenäistäminen mahdollisuuksien mukaan voisi olla hyödyllistä sekä hankintayksiköiden

että toimittajien näkökulmasta ja saattaisi edistää kestävyysnäkökulmien sisällyttämistä hankintoihin. Pohjoismaat ovat viime vuosina tiivistäneet yhteistyötään lääkehankinnoissa (Madsen ym. 2020). Tämä mahdollistaisi jatkossa myös kestävyysnäkökohtien entistä systemaattisemman huomioimisen.

SUMMARY

Components of sustainable public procurement of pharmaceuticals

→ Mirella Miettinen

PhD, Senior Researcher
UEF Law School
mirella.miettinen@uef.fi

The role of public procurement in reducing the environmental impact of pharmaceuticals has been discussed recently in the pharmaceutical sector. However, less has been said about the components of sustainable procurement, how European Union (EU) legislation on public procurement allows sustainability to be considered, and how sustainable procurement of pharmaceuticals could be supported in practice. In this paper, I examined how sustainable public procurement is defined and what it consists of. In addition, I analyzed how Directive 2014/24/EU has been transposed into national law in Finland, Sweden, and Denmark regarding sustainability aspects. As a practical example of the application of sustainability criteria in the procurement of pharmaceuticals I used Sweden, where sustainability criteria have been developed for a long time.

In addition to environmental impacts, the definition of sustainable procurement also includes impacts on society and the economy. The definition covers the production chain of pharmaceuticals, with its many actors that can have both local and global effects on the society, the economy, and the environment. All three pillars of sustainability should be considered when using procurement as a strategic tool to steer the use of public funds in a more sustainable direction. Directive 2014/24/EU allows sustainability considerations to be taken into account in the procurement process at a number of different points, but differences between countries in the implementation of the Directive may affect the way how sustainability criteria are formulated as part of tenders in different countries. Lack of information on existing opportunities and tools for sustainable procurement can be an obstacle to the practical application of sustainability criteria. Sweden has been a pioneer in developing sustainability criteria for procurement. In Sweden, it is recommended that sustainability criteria for the

procurement of pharmaceuticals should be provided either as special contract terms (Article 70 of Directive 2014/24/EU) or as award criteria (Article 67). In recent years, the Nordic countries have intensified their co-operation in the procurement of pharmaceuticals. This could enable the consideration of sustainability issues more systematically in the future.

Keywords: public procurement, strategic procurement, Directive 2015/24/EU, sustainability criteria

SIDONNAISUUDET

Ei sidonnaisuuksia.

KIITOKSET

Kirjoitus on tuotettu osana SUDDEN-tutkimushanketta, jota rahoittaa strategisen tutkimuksen neuvosto (päättönumerot 320210, 320220).

KIRJALLISUUS

Alhola K, Kaljonen M: Kestävät julkiset hankinnat – nykytila ja kehittämissuhteita. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 32/2017. Suomen ympäristökeskus 2017

Andhov M, Caranta R, Stoffel J ym.: Sustainability through public procurement: the way forward – Reform proposals. SMART Project Report 2020. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3559393>.

Andrecka M: Corporate social responsibility and sustainability in Danish public procurement. European Procurement & Public Private Partnership Law Review 12: 333–345, 2017

Andrecka M, Mitkidis KP: Sustainability requirements in EU public and private procurement – A right or an obligation. Nordic Journal of Commercial Law 1: 55–89, 2017

Caranta R: The changes to the public contract directives and the story they tell about how EU law works. Common Market Law Review 52: 391–460, 2015.

Carlsson K: Innovatiiviset hankinnat sairaaloissa. Kehittyneet terapiat ja kalliit lääkehoidot -seminaari, 9.5.2019 Kuopio. www.fimea.fi/documents/160140/8650016/Kerstin+Carlsson_Innovatiiviset+hankinnat+sairaloissa.pdf/a7c39935-ed3b-d85d-d601-2dc63f6eaa67?t=1559909368156

Edman Å, Nohrsted P: No socially responsible public procurement without monitoring the contract conditions. European Procurement & Public Private Partnership Law Review 12: 352–357, 2017

Euroopan lääkevirasto: Committee for medicinal products for human use (CHMP). Guideline on the environmental risk assessment of medicinal products for human use. EMEA/CHMP/SWP/4447/00 corr 2. Euroopan lääkevirasto 2006 (viitattu 16.5.2020). www.ema.europa.eu/documents/scientific-guideline/guideline-environmental-risk-assessment-medicinal-products-human-use-first-version_en.pdf

Euroopan komissio: Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Julkiset hankinnat toimiviksi Euroopassa ja Euroopan hyväksi. COM(2017) 572 final

Euroopan komissio: Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Ympäristöä säästävät julkiset hankinnat. KOM(2008) 400 lopullinen.

Handlingsplan för läkemedel. Hållbar Upphandling. En samarbete mellan Sveriges regioner 2020 (viitattu 16.5.2020). www.xn--hllbarupphandling-8qb.se/component/phocadownload/file/62-handlingsplan-foer-laekemedel

HE 108/2016 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädöksi

HUS Apteekki 2020 (viitattu 29.6.2020). www.hus.fi/hus-tietoa/liikelaitokset-ja-tukipalvelut/hus-apteekki/Sivut/default.aspx

Hållbar upphandling. Hållbar Upphandling. En samarbete mellan Sveriges regioner 2020 (viitattu 16.5.2020). www.hallbarupphandling.se/hallbar-upphandling

Hållbarhetskollen.SKL Kommentus Inköpscentral 2020 (viitattu 16.5.2020). www.skllkommentus.se/om-oss/vi-tar-ansvar-for-hallbarhet/hallbarhetskollen/

Kjeldsen UB: Promoting social considerations into public procurement procedures for social economy enterprises. Matrix explaining how social considerations have been embedded in the Danish law transposing directive 24/2014/EU. The European Association for Information on Local Development. BSI project deliverable 2019 (viitattu 14.5.2020). <https://aeidl.eu/docs/bsi/index.php/bsi-buying-for-social-impact/bsi-library/bsi-deliverable/27-legal-analysis-of-transposition-law-dk/file>

Lääkemyynti tukkuihinoin vuonna 2019. Lääketeollisuus ry, Helsinki, 2020 (viitattu 9.5.2020). www.laaketeollisuus.fi/media/tilastot/suomen-la-cc-88a-cc-88kemarkkinat.pdf, download

Madsen LO, Rommelhof HP, Grove L, Bartels D, Behnk TA: Joint procurement – Learnings from a pilot on joint procurement of older products. European Association of Hospital Pharmacists 2020 (viitattu 9.5.2020). 25th Congress of the EAHP - Hospital Pharmacy 5.0 - the future of patient care. Poster SPD9092. www.eahp.eu/sites/default/files/gpi_documents/spd9092.pdf

Martin-Ortega O, Methven O'Brien C: Advancing respect for labour rights globally through public procurement. *Politics and Governance* 5: 69–79, 2017

Miettinen M, Kärkkäinen R: Kohti vihreämpiä lääkehankintoja. *Edilex* 2019 (viitattu 16.5.2020). www.edilex.fi/uutiset/62201

Regeringens proposition 2015/16:195, Nytt regelverk om upphandling

Sundstrand A, Ågren R: The implementation of Directive 2014/24/EU in Sweden: a sanguine approach. s. 260–277. Kirjassa: *Modernising Public Procurement. The Approach of EU Member States*. Toim. Treumer S, Comba M, Edward Elgar Publishing 2018

Sylvan M: Promoting social considerations into public procurement procedures for social economy enterprises. Matrix explaining how social considerations have been embedded in the Swedish law transposing directive 24/2014/EU. The European Association for Information on Local Development. BSI project deliverable 2019 (viitattu 14.5.2020). www.aeidl.eu/docs/bsi/index.php/bsi-buying-for-social-impact/bsi-library/bsi-deliverable/13-legal-analysis-of-transposition-law-se/file

Sönnichsen SD, Clement J: Review of green and sustainable public procurement: Towards circular public procurement. *Journal of Cleaner Production* 245:118901, 2020

United Nations: The 2030 Agenda for Sustainable Development. A/RES/70/1. General Assembly of the United Nations 2015

United Nations Environment Programme: The 2017 Global review of sustainable public procurement. United Nations Environment Programme 2017

Uppföljningar. Hållbar Upphandling. En samarbete mellan Sveriges regioner 2020 (viitattu 16.5.2020). www.hallbarupphandling.se/uppfoljningar

Produktgrupp läkemedel. Upphandlingsmyndigheten 2019 (viitattu 16.5.2020). www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/stall-hallbarhetskrav/sjukvard-och-omsorg/lakemedel/lakemedel/

Wiesbrock A: An obligation for sustainable procurement? Gauging the potential impact of Article 11 11 TFEU on public contracting in the EU. *Legal Issues of Economic Integration* 40: 105–133, 2013